

УДК 7.038.6«19/20»

Тамара **Грідяєва**

старший викладач кафедри
монументального живопису
Львівської національної
академії мистецтв

Флеш-моб у контексті українського суспільно-політичного середовища першої половини 2000-х років

©Грідяєва Т., 2017

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1170622>

Анотація. Стаття присвячена аналізу явищ українського флеш-мобу як популярних просторово-мистецьких колективних подій-акцій. Розглянуто особливості створення ідеологічних, екологічних і політичних флеш-мобів у контексті українського суспільно-політичного середовища першої половини 2000-х років («Об'єкт пальма» 2003, «Депутатська тушонка» 2012, «Різдво без Януковича», «Оди до радості» 2014, «Крим це Україна» 2014, «Єдина Країна» 2014, «1933 рік в одній хвилині» 2011, «Podaj Ręce Ukrainie» 2014, «Масовий» 2010, «Екологічна неділя» 2011, «Скільки коштує горнятко води з Полтви?», 2011). Наведено специфіку формування ідей флеш-мобу через Інтернет-мережу, яка становить сьогодні важливий інструмент для поширення та реалізації подібних акцій.

Ключові слова: акція, колективна акція, український флеш-моб, «миттєвий натовп».

Постановка проблеми. Від початку ХХ ст. у творчому процесі відбуваються істотні зміни. Одним з їхніх крайніх проявів став акціонізм, який фахівці нерідко називають «мистецтвом дії» чи «мистецтвом процесу». Найвідомішим для широкого загалу його різновидом сьогодні є перформенс.

Серед багатьох форм акціонізму, які виникали в часи модернізму та постмодернізму, однією з наймолодших є, безумовно, флеш-моб. Явища, які мають низку споріднених назв – флеш-

моб, фан-моб, старт-моб та інші, упродовж останніх років набули в західному суспільстві значної популярності. Специфічною їхньою ознакою є організаційний процес, що передбачає активне поширення в Інтернеті за допомогою медіа-технологій.

Мета статті – проаналізувати явище українського флеш-мобу як популярного просторово-мистецького колективного явища. Розглянути особливості створення ідеологічних, екологічних і політичних флеш-мобів у контексті українського суспільно-політичного середовища першої половини 2000-х років.

Виклад основного матеріалу. Розповсюдженою формою згаданих акцій в Україні є флеш-моб (від англ. flash mob, що означає «миттєвий натопв» – швидкий збір певної групи людей). Як бачимо, основною ознакою такої акції є поява необмеженої кількості людей у визначеному місці, які домовились про зустріч через мережу Інтернет чи інші засоби комунікації. Переважно вони дотримуються чіткого плану дій, вказівок від координаторів або ж спеціального, заздалегідь розробленого сценарію. У сфері політичного, соціального життя, вирішення проблем охорони навколишнього середовища флеш-моб стає сьогодні важливим інструментом. Він розглядається як дієве масове знаряддя для досягнення швидких дій і ефективних результатів у суспільстві.

За кордоном один з перших флеш-мобів відбувся 17 червня 2003 р. у приміщенні меблевого магазину в Нью-Йорку, за участі 150 осіб. Згодом, 24 червня того самого року, пройшов перший європейський флеш-моб у Римі, в книжковому магазині з присутністю 200 осіб. На пострадянському просторі першу акцію реалізували 15 серпня 2003 р. в московському ЦУМі, а наступного дня флеш-моб відбувся і в київському Торговельно-нову центрі «Глобус». Оригінальна акція зібрала до півтора десятка людей у чорних окулярах, які плескали в долоні та фотографували «Об'єкт пальму» [5].

Досвід перших акцій показав, що флеш-моб має свої правила. При його реалізації учасники акції дотримуються загальновизначених правил поведінки та виконують певну послідовність дій. Серед основних правил можемо виділити наступні:

- розроблені сценарії акції розміщуються на відповідних веб-сайтах і надсилаються через SMS-повідомлення;
- кожна акція має своїх лідерів, так званних «маяків», що подають умовні знаки та координують дії;

– у більшості випадків акція передбачає миттєве її завершення та швидке розсіювання учасників у натовпі людей [1].

Кандидат політичних наук В.М. Торяник, посилаючись на статтю Г.Рейнгольда «Умная толпа: новая социальная революция», стверджує: «...Флеш-моб носить як суспільно-політичний так і розважальний характер, класифікація якого відбувається за різними критеріями:

- за масштабом прояву: глобал-моб (який охоплює декілька міст, країн) та простий моб – звичайна одноразова акція в одному місці;
- за спрямованістю акції: арт-моб (мистецького спрямування), соушл-моб (соціального, політичного спрямування) та моб (розважального спрямування);
- за середовищем прояву: І-моб (акція, що продовжується в Інтернеті), SMS-моб (акція, що проводиться за допомогою повідомлень), реал-моб (акція в реальному вимірі);
- за цільовим призначенням: фан-моб (як розвага для молоді), симулякр-моб (імітація флеш-мобу в рекламних цілях) та старт-моб (моб ідеологічного спрямування)» [5].

Політичний флеш-моб уперше відбувся доволі давно – 30 грудня 1999 р. Він був здійснений за допомогою координації мобільних телефонів та Інтернету й скерований проти проведення зустрічі Світової торгової організації «Битва за Сіетл». Згодом було проведено авто-моб, як протест-блокування продажу пального на АЗС у вересні 2000 р. Акція була скерована проти підняття цін на бензин у Великобританії. Однією з найуспішніших акцій старт-моб (політичний моб) вважається повалення панівного режиму та втрата влади президента Філіпін Д.Естради 2001 р. Ця подія відбулася внаслідок проведення колективної дії-акції [5].

У процесі свого розвитку поняття «флеш-моб» набуло здатності модифікуватися залежно від територіального та національного характеру. Сьогодні воно може передбачати кінцеву мету розважального, соціального чи мистецького спрямування, користуватись особливою популярністю у засобах масової інформації, а також політичних компаніях чи, наприклад, серед виробників реклами.

В Україні політичні флеш-моби представлені нерідко симулякр-мобами, які використовуються як інструмент політичних технологій та рекламних акцій. Самоорганізовані старт-моби творять об'єднання громадян з певним ідеоло-

гічним визначенням позиції до влади. Через комунікативну швидкість флеш-моб потенційно може зібрати величезний натовп свідомих, добровільних, цілеспрямованих людей з чіткими цілями для реалізації передбаченої ідеї, узгоджених щодо сценарію лідерів і проведених за короткий проміжок часу. Акції такого типу є доволі дієвим інструментом досягнення певної політичної мети. Так, наприклад 2012 р. у Івано-Франківську в центрі міста відбувся масштабний політичний флеш-моб проти так званих «тушок» – депутатів-перебіжчиків. Акція «Депутатська тушонка» проходила під гаслом «Тушок в кашу, а не в народ». Під час неї активісти організації «Антикримінальний вибір» розповідали перехожим як розпізнавати потенційних «тушок» серед кандидатів у народні депутати. За словами І.Цапа, одного з представників організаторів, метою акції було закликати людей стати розважливими, «добре думати...». У процесі дій були названі три розпізнавальні ознаки «тушок»: кримінальне минуле, неврахування думки громадян, низька політична активність. Ефект від проведення флеш-мобу був очевидним і дієвим [2].

Упродовж 2013–2014 рр. в Україні під час «Євромайдану» пройшла низка флеш-мобів – акцій соціально-політичного характеру. Зокрема, на центральній вулиці Києва, Хрещатику, учасники однієї з них висловили протест проти президента Януковича та підтримку «майдану». Уздовж вулиці вони утворили гротескно-провокативне слово «Підарешт». Своєрідний шрифтовий напис складався з численної кількості людей.

Наступною подібною акцією став флеш-моб у Львові, на «майдані» біля пам'ятника Т.Шевченку, під гаслом «Різдво без Януковича». Серед численних учасників майдану, у відповідному місці, були розташовані учасники акції, які в певний момент одночасно підняли вгору над головою білі аркуші паперу формату А4. Візуально аркуші утворили три ряди, що склалися в напис «Різдво без Януковича».

Згадаймо також про подібний флеш-моб у Києві під назвою «Янукович геть». Тут був використаний той самий принцип дії – на проїжджій частині Хрещатики учасники акції утворили разом масштабні літери, які склалися у відповідне гасло. Напис утворювали підняті над головами аркуші білого паперу А4 формату.

23 березня 2014 р. відбувся своєрідний флеш-моб на підтримку ідеї входження України в ЄС. Акція проходила в Одесі, на відомому ринку «Привоз». Її учасники, музиканти Одеського національного філармонічного оркестру, зіграли гімн об'єднаної Європи, який є головним музичним символом Європейського Союзу. Вони прибули не одразу, цільною групою, а збиралися один за одним, з різних сторін ринку, проштовхувалися поміж людей до рибних рядів. Там вони флаштували флеш-моб – виконання музичного твору «Оди до радості» Людвіга ван Бетховена під керівництвом американського диригента і водночас народного артиста України Хобарта Ерла. За словами учасників: «своєю акцією митці хотіли висловити протест проти наростаючих конфліктів і підтримати єдність країни» [6].

2014 року в Черкасах громада міста організувала суспільно-політичний флеш-моб, скерований проти анексії Криму – «Крим це Україна». На великій площі учасники акції з численими жовто-блакитними аркушами паперу із написом «Ми єдині» утворили кордон, що немов би охоплював усю територію України. Впродовж певного часу цей кордон трансформувався в межі території Криму [8].

28 березня 2014 р. у Вінниці учасники флеш-мобу утворили подібну акцію під назвою «Єдина Країна». Вона відбулась у центрі міста, на Європейській площі. Молодь з піднятими жовтими й блакитними папірцями утворила прапор України, який за формою нагадував географічні обриси території України, та виконала гімн.

11 березня 2014 р. у Львові сотні львівських студентів утворили тризуб з нагоди 149-тої річниці першого публічного виконання гімну України. Відомі нам усім слова «Ще не вмерла Україна» вперше прозвучали 10.03.1865 р. у Перемишлі, під час першого на території Західної України Шевченківського концерту [3]. Мешканці міста на площі Ринок утворили масштабний герб держави, окреслений піднятими вгору жовто-блакитними папірцями. Варто згадати, що подібний «живий тризуб» 2 квітня. 2014 р. утворили школярі Івано-Франківська.

16 листопада 2011 р. у Львові учасники флеш-мобу показали дійство «1933 рік в одній хвилині». Акція відбулася навпроти Львівського університету, перед пам'ятником Іванові Франку. Метою дії було вшанування пам'яті жертв Голодомору в рамках всеукраїнської кампанії з відзначення 78-х роковин голодомору – гено-

циду 1932–1933 рр. Учасники флеш-мобу розташувалися на площі по периметру та під символічний дзвін кожні 10 секунд по черзі падали на землю. Така синхронізація їхніх дій була викликана історичними фактами, адже за приблизними підрахунками в ті роки за одну хвилину помирало 17-25 людей. Після завершення кожен учасник дійства на своєму місці залишив жменьку зерна як символ тогочасної усталеної норми – 50 грам хліба на людину [4].

На початку лютого 2014 р. у Польщі було організовано великий телевізійний флеш-моб у підтримку народу України. В 17.15 год. за місцевим часом усі польські теле- та радіоканали включили пісню польсько-української групи «Taraka» під назвою «Podaj Ręce Ukrainie» («Подай руку Україні»). Одночасно в ті самі хвилини виконувався український аналог пісні «Година Нуль» на сцені майдану в Києві. Така глобальна синхронізація дій показала реальний потенціал акції, справила велике, неповторне враження не лише на мешканців України та Польщі [7].

26 вересня 2010 р. у Львові організовано флеш-моб під назвою «Масовий». Місцем його проведення було обрано площу перед Оперним театром. У рамках акції відбувся парад електронної музики «Massmotion». Девізом події учасники проголосили «ні» палінню, алкоголю та наркотикам, «ні» слабкостям; «так» – активному музичному відпочинку, свободі рухів та здоровій Українській нації». Відповідно до задуму, кожен з учасників повинен був принести кілька шматочків крейди, а також 2-5 надувних кульок. Крейдою на площі потрібно було намалювати щось радісне, позитивне. Малюнок виконувався до певного сигналу, після якого учасники отримали сценарій з подальшими діями.

5 червня 2011 р. у Львові біля Порохової вежі відбувся флеш-моб «Екологічна неділя». Учасники акції прагнули порушити гострі питання, пов'язані з проблемою чистоти навколишнього середовища та безпосередньо причетні до здоров'я та якості нашого життя. Основною метою акції стало цільове привернення загальної уваги до індивідуальної поведінки кожного мешканця міста для збереження його чистоти. Атрибутами учасників стали: комплект бахіл, білий аркуш паперу, порожні пластикові пляшки, відра для сміття, віники.

30 липня 2011 р. у Львові, позаду Оперного театру, біля входу у кафе, пройшов флеш-моб під назвою «Над темними водами». Акція мала нагадати львів'янам і гостям міста про істо-

ричний факт протікання під землею саме в цьому місці річки Полтви. Біля кафе на учасників події чекав лідер акції, який сидів з касовим апаратом і вражав глядачів частковою відсутністю взуття. Відвідувачів події шокувало ключове гасло акції – запитання «Скільки коштує горнятко води з Полтви?» [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Згадані акції свідчать про динаміку популярності та специфічні можливості такого нового для нас різновиду мистецтва акціонізму як флеш-моб. Очевидно, що в сучасних динамічних ритмах нашого повсякденного урбаністичного побуту перспектива його використання в Україні в майбутньому буде невпинно розширюватися. Він здатен активно та органічно входити в структуру сучасного суспільно-політичного життя, ставати його дієвою частиною, ознакою прагнення до свободи та самоусвідомлення українців. Характерна особливість флеш-мобу полягає насамперед у його демократичності, значній потенційній можливості задіювати до публічних акцій практично необмежене коло учасників, звичайних перехожих, мешканців міста, які зовсім не мусять бути митцями. Усі вони здатні отримувати конкретне морально-естетичне задоволення, відчуття правоти, спільного позитиву від проведеної колективної акції.

1. Брязкун В. В. Вплив на розвиток громадянського суспільства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.novi.org.ua/news/email_golosuvannia_eseyi/Briazkun.doc
2. В Івано-Франківську відбувся політичний флеш-моб проти «тушок» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24704959.html>
3. Іваник М. Молодь Львова співає Гімн України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.lviv.ua/photo/2014/03/11/25165>
4. Львів'яни відтворили 1933 рік в одній хвилині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/35473>
5. Торяник В. М. Флеш-моб як інструмент політичного консумеризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fsn.fhum.info/pdf/123/123_45.pdf
6. Флешмоб за ЄС в Одесі зібрав мільйони прихильників в Інтернеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://volianarodu.org.ua/uk/Garyacha-tema/Fleshmob-za-YeS-v-Odesi-zibrav-milyony-prychylnykyiv-v-interneti-ViDEO>
7. Taraka / Тарака – Podaj rękę Ukrainie / Подай руку Україні [Елек-

тронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.liveinternet.ru/users/rarewolf/post320143918/>

8. Украина после революции [Электронный ресурс] – Режим доступу: <http://m.youtube.com/watch?v=QwwK-114C08>

ANNOTATION

Hridyayeva Tamara. Flash mob in the context of Ukrainian social and political environment of the first half of the 2000s. This article analyzes popular phenomena of the Ukrainian flash mobs as spatial and artistic collective events-actions. The features that create ideological, environmental and political flash mobs in the context of Ukrainian social and political environment of the first half of the 2000s have been considered («The Object of the Palm» 2003, «Parliamentary Tushpoon» 2012, «Christmas without Yanukovych», «Ody to Joy» 2014, «Crimea is Ukraine» 2014, «United Country» 2014, «1933 at one minute» 2011, «Rodaj Ręke Ukrainie (Give a hand to Ukraine)» 2014, «Masovy (Mass)» 2010, «Ecological Sunday» 2011, «How much does a pot of water from Poltava cost?», 2011) The specificity of forming an idea through the Internet as an important tool of the present day for propagation and implementation of the event has been presented.

Keywords: action, collective action, Ukrainian flash mob, «instant crowd».

АННОТАЦИЯ

Грідяєва Тамара. Флэш-моб в контексте украинской общественно-политической среды первой половины 2000-х годов. Статья посвящена анализу явлений украинского флэш-моба как популярных пространственно-художественных коллективных событий-акций. Рассмотрены особенности создания идеологических, экологических и политических флэш-мобов в контексте украинской общественно-политической среды первой половины 2000-х годов («Объект пальма» 2003, «Депутатская тушенка» 2012, «Рождество без Януковича», «Оды к радости» 2014, «Крым это Украина» 2014, «Единая Страна» 2014, «1933 в одной минуте» 2011, «Podaj Ręke Ukrainie» 2014, «Массовый» 2010, «Экологическое воскресенье» 2011, «Сколько стоит чашка воды с Полтвы?» 2011). Представлена специфика формирования идеи флэш-моба через Интернет-сеть, которая сегодня является важным инструментом распространения и реализации подобных акций.

Ключевые слова: акция, коллективная акция, украинский флэш-моб, «мгновенная толпа».